

Kwaliteitsteam Afsluitdijk

Aan: Bestuurlijke Stuurgroep Afsluitdijk
Dhr. ir. J.H. Dronkers (vz)

Onderwerp: Advies Startdocument Planuitwerking Afsluitdijk

Datum: 6 oktober 2013

Correspondentieadres: Geert de Vries, secretaris Kwaliteitsteam

Zeer geachte heer Dronkers,

Het Kwaliteitsteam Afsluitdijk is op 9 september 2013 bij de Stevin sluizen in Den Oever aan zijn uitdagende opdracht begonnen om een bijdrage te leveren aan het toekomstbestendig maken van de Afsluitdijk. Het Kwaliteitsteam is doordrongen van het belang en de impact van het project voor Nederland en zal op basis van zijn expertise gevraagd en ongevraagd – zonder last of ruggenspraak – gaan adviseren. Het op te stellen Masterplan Beeldkwaliteit zal een belangrijk achtergronddocument zijn bij onze advisering, zowel gedurende de planuitwerking alsook bij de voorbereiding van de aanbesteding en de uitvoering. In uw brief van 26 augustus jongstleden vraagt u advies uit te brengen over het Startdocument planuitwerking Afsluitdijk.

Een monument van innovatie

De Afsluitdijk wordt mondiaal gezien als een waterbouwkundig icoon van de 20ste eeuw. De dijk was ten tijde van zijn constructie een monument van innovatie. Om ook van betekenis te zijn in de 21ste eeuw zal voor alle onderdelen van het programma van eisen (civieltechnisch, erfgoedkundig, ecologisch, toeristisch-recreatief, energetisch en milieukundig, bouwkundig en landschappelijk) de ambitie hoog moeten zijn. Daarbij is het Kwaliteitsteam van mening dat een nieuwe visie op de dijk gerechtvaardigd is aangezien een tweetal waterbouwkundige principes fundamenteel veranderen. De ombouw tot een versterkte, overslagbestendige dijk en de toevoeging van pompen kunnen beschouwd worden als opnieuw een innovatief programma van eisen. Deze maatregelen zullen de Afsluitdijk een nieuwe constructieve logica, een bredere functionaliteit en toegevoegde beeldkwaliteit kunnen verschaffen.

Een samenhangende compositie

Onze belangstelling en waardering voor de Afsluitdijk is gelegen in het gegeven dat de samenstellende delen in technische, bouwkundige en landschappelijke zin een samenhangend beeld opleveren met een groot ‘zelfverklarend’ vermogen. De planvorming en uitwerking van de nieuwe maatregelen dienen met elkaar in technische, bouwkundige en landschappelijke zin een nieuw verband aan te gaan. In het licht van de rijke opgave is het kwaliteitsteam nieuwsgierig naar oplossingen waarin oorspronkelijke elementen en nieuwe toevoegingen naast elkaar leesbaar zijn en verklaarbaar blijven. Wij verwachten de integrale ruimtelijke visie op de vernieuwde Afsluitdijk te vinden in het Voorlopig Masterplan Beeldkwaliteit. De ambitie om een klare dijk te ontwerpen, kan in sommige gevallen leiden tot een pleidooi om kleine en grotere, storende toevoegingen (bijvoorbeeld van verkeerskundige aard) te verwijderen.

Een duurzame constructie

Uit het Bestuursakkoord en de Startnotitie leidt het team af dat het de ambitie is om de dijk in te richten als een nieuw icoon van het streven naar duurzaamheid. Het Startdocument beschouwt het aspect duurzaamheid vooral in 'engere' zin (energieproductie en materiaalgebruik). Het Kwaliteitsteam pleit ervoor om het begrip duurzaamheid in bredere zin op te vatten, dus ook maatschappelijke betrokkenheid, culturele betekenis en houdbaarheid in beheer-technische zin in de overwegingen mee te nemen. Met name op het vlak van energievoorziening doen zich kansen voor waar we nieuwsgierig naar zijn en die tot onze verbeelding spreken (energie uit de getijdeslag, zoet-zout gradiënt, wind en zon). Uit dit programma van eisen komen maatregelen en interventies voort die we zullen beoordelen op hun inpasbaarheid in de ruimtelijke en constructieve structuur van de dijk.

Een majeure ecologische opgave

Met de kennis en criteria van nu is de afsluiting van de Zuiderzee in 1932 te beschouwen als een ecologische dwaling, omdat de dam zich moeilijk verhoudt tot alle natuurlijke eigenschappen van het Zuiderzee-Waddenzeesysteem. Het Kwaliteitsteam is van mening dat de ombouw van de dijk grote kansen biedt om verloren gegane componenten van dat natuurlijke systeem te herintroduceren of nieuwe ecologische condities te creëren (voorzieningen voor trekvissen, schrale graslanden, basaltflora, zilte en zoetwatermoerassen en vogelhabitats). Het team wil er wel voor waarschuwen dat dit ecologische programma van eisen de ruimtelijke expressie van de Afsluitdijk als klare lijn niet vertroebelt.

Een toeristisch-recreatieve kans

De Afsluitdijk is een utilitaire constructie waar op subtiele schaal voorzieningen en aanleidingen voor passage, kort verblijf en informatie op of aan zijn aangebracht of ontstaan. Het Kwaliteitsteam is van mening dat de verbouwing van de dijk substantiële kansen biedt voor verbeterde of nieuwe vaar- en toeristische voorzieningen en voor ruimtelijk geconcentreerde informatieverstrekking over alle aspecten die Afsluitdijk tot een icoon van de 21ste eeuw maken. We moeten de vernieuwde Afsluitdijk veel meer onder de mensen brengen, in al zijn betekenissen.

De planuitwerking voor de Afsluitdijk

Wij hebben het Startdocument bestudeerd en plenair bediscussieerd. Veel onderwerpen, vraagstukken en varianten zijn onderzocht en helder verwoord en in beeld gebracht. We maken graag complimenten voor de compacte, toegankelijke en deskundige redactie. De werkwijze met de 'knoppen waar aan gedraaid kan worden' maakt de bandbreedte van de civieltechnische, waterbouwkundige alternatieven zeer helder. Aanvullend hebben wij een aantal opmerkingen en suggesties.

In het startdocument wordt op verschillende abstractieniveaus en onder verschillende noemers aandacht geschonken aan de kwalitatieve dimensies van de opgave. We zijn verrast door de simpele, obligate wijze waarop landschappelijke aspecten in Bijlage A operationeel zijn gemaakt, in verhouding tot de integrale invulling die wij geneigd zijn er aan te geven en die naar alle waarschijnlijkheid ook in het Voorlopig Masterplan Beeldkwaliteit zal worden gevolgd. Landschappelijke en ruimtelijke kwaliteit worden in het Startdocument door elkaar gebruikt en

de invulling daarvan interfereert met cultuurhistorische aspecten. We adviseren daar in het milieueffectrapport eenduidigheid in te bereiken en afstemming te vinden met hetgeen in het Masterplan wordt vastgelegd.

De planuitwerking kent een voortvarende planning. Het Kwaliteitsteam heeft echter nog geen kennis kunnen nemen van de regionale initiatieven. Wij vragen ons af hoe in het proces voldoende flexibiliteit is ingebouwd voor toekomstige, nog niet voorziene wensen en ontwikkelingen vooral in de relatie tot de aspecten benoemd in het Bestuursakkoord.

Het Kwaliteitsteam mist een gedegen, concrete cultuurhistorische verkenning waarin chronologisch leesbaar en zichtbaar is welke elementen wanneer zijn aangelegd en waarin deze elementen ook zijn gewaardeerd in hun meer of mindere belang voor de eigenheid van de dijk. Wat zijn de ruimtelijke en landschappelijke kernkwaliteiten van de dijk? Voor het historisch besef van bestuurders, ambtenarij en maatschappelijke organisaties en voor een beargumenteerd en afgewogen advies vanuit het Kwaliteitsteam is zo'n verkenning en waardering zeer gewenst.

Het regionale initiatief voor een vismigratierivier om de ecologische barrièrewerking te verminderen is tijdens het veldbezoek even aan de orde geweest. Mocht het draagvlak voor dit initiatief van voldoende omvang zijn en mocht het worden ingebracht tijdens de planuitwerking dan is de ligging en het ruimtelijk ontwerp een belangrijk aandachtspunt.

Tot slot vraagt het Kwaliteitsteam vraagt zich af waarom de dijk een 'groene uitstraling' moet behouden. Wij zijn ons bewust van de ecologische betekenis van de huidige dijk, maar een nadere onderbouwing voor de groene uitstraling hebben wij in het startdocument niet gevonden.

Wij zijn te allen tijd beschikbaar voor een nadere toelichting op dit advies en wensen u succes met de voortgang van het planproces.

Hoogachtend en met een hartelijke groet,

Namens het voltallige Kwaliteitsteam Afsluitdijk,

Prof. ir. Eric Luiten
Voorzitter Kwaliteitsteam Afsluitdijk

Het Kwaliteitsteam Afsluitdijk heeft tot taak de Bestuurlijke Stuurgroep Afsluitdijk gevraagd en ongevraagd te adviseren over aspecten van ruimtelijke kwaliteit bij de voorbereiding, aanbesteding en uitvoering van maatregelen aan of in de nabijheid van de dijk. Het Kwaliteitsteam is ingesteld door de Bestuurlijke Stuurgroep en bestaat uit de volgende onafhankelijke deskundigen: Eric Luiten (voorzitter), Tjalle de Haan, Marinke Steenhuis, Hubert-Jan Henket, Yoram Krozer en Joop Schaminée.